

(parroquia de Cequeril, concello de Cuntis); a segunda, de Ramón Anxo Martínez Seixo, contén, ordeadas e explicadas, case dúascentas unidades fraseolóxicas pertencentes ó campo semántico da comida e a bebida; na terceira, Miguel Rubinos Conde edita 87 refráns e 54 locucións, recollidos en 40 concellos e unha comarca galega, entre 1994 e 2012.

O apartado de Recensións dá conta de dez obras: tres dicionarios fraseolóxicos, as actas dun congreso adicado á relación entre as unidades fraseolóxicas e as TIC e outros libros sobre diversos temas, como o contraste interlingüístico, a fixación e a tradución nas linguas de especialidade, as colocacións italianas ou as locucións na obra do Marqués de Santillana.

A sección de Novas informa dos libros, artigos, conferencias e demais avances na investigación fraseolóxica, que demostran a súa prosperidade. Isto é complementado co derradeiro apartado, Balance, onde se ofrece a referencia completa das contribucións que conforman os anteriores números da revista, dende os seus comezos, no ano 2000.

Alba DIZ VILLANUEVA

ACUÑA, Ana (ed.) (2014): *Letras nómades. Experiencias da mobilidade feminina na literatura galega*. Berlín: Frank & Timme. 227 pp.

No volume *Letras nómades. Experiencias da mobilidade feminina na literatura galega*, que xorde no contexto do proxecto “Ex-sistere. A mobilidade das mulleres nas literaturas galega e irlandesa contemporánea”, participan sete autoras que, a través das súas investigacións, acudindo á análise de fontes orais, artísticas e documentais (cartas, fotografías, diarios, expedientes, etc.), rescatan do olvido as historias e as voces dalgunhas das mulleres que, motivadas ou forzadas por distintas causas e circunstancias, foron separadas da súa terra. Nestas experiencias da mobilidade afloran temas como a memoria e as súas representacións, os sentimentos cara ó lugar de orixe e o lugar de destino, a construción da identidade nun contexto de exilio, de emigración ou de retorno.

O primeiro dos setes estudos configura un marco teórico sobre a memoria, que facilita a aproximación aos seguintes capítulos. En relación con estas “elaboracións secundarias” de viaxeiras, emigrantes, exiliadas... –que, rompendo co arquetipo de muller recluída no lar ao que se llaa quere reducir, deixan pegada das súas vivencias–, Josefina Cuesta abrangue os problemas que afectan ao proceso que vai dende a vivencia ao seu relato: retención, restitución, representación, transmisión... e fenómenos como o olvido, o silencio, o cambio ou a mitificación, que cuestionan a fiabilidade por parte do lector. A autora expón posibles aproximacións a estes testemuños (a análise externa, centrada en que, como e quen recorda, ou a crítica interna, baseada en criterios obxectivos) ao tempo que define algún dos principais conceptos da memoria (memoria individual, memoria colectiva, memoria histórica, memoria social, memoria familiar) e as súas características.

Aurora Marco achéganos no seu capítulo á figura da muller na resistencia antifranquista dos anos 40, a través dun panorama xeral no que estuda o rol desempeñado polas guerrilleiras galegas, tanto as da chaira como as do monte, os seus labores de intendencia, asistencia ou loxística e a represión á que foron sometidas (discriminación sexual e humillación, violación, fusilamento, queima e demais formas de tortura e asasinato, deportación, encarceramento, exilio...), para incorporar logo tres historias concretas, as de Consuelo Rodríguez López (Chelo), Carmen Rodríguez Nogueira e María Blázquez del Pozo.

En “O círculo da historia: unha nena da Galicia mártir”, Olivia Rodríguez recupera a represión dos republicanos nos estertores da Guerra Civil española e na posguerra, a través dun caso particular, o asasinato de José Mejuto Bernárdez. O estudo abarca este feito, acontecido en 1937, pero tamén a traxectoria da súa familia, exiliada en Bos Aires, manexando para iso distintas fontes: entrevistas; o libro *Salga usted, que le vamos a matar*, escrito por unha das netas da vítima, Ana Paula Mejuto Soba, cun obxectivo triplo (reivindicar a memoria familiar, reparar os crimes de guerra e loitar contra o esquecemento imposto); o libro *La Galice*

sous la botte de Franco (traducido ó español como *Galicia Mártir*), que recolle unha escena entre unha das fillas e un garda civil; as cartas do recluso e os expedientes militares.

Carmen Mejía ofrece os testemuños, plasmados en diferentes moldes, de catro mulleres, de diferentes xeracións, fóra de Galicia: o exilio de María Victoria Villaverde, a través da literatura e a autobiografía; Constanza Tobío Soler e o seu exilio herdado, a través da entrevista, do discurso oral; a emigración de Luz Pichel e Verónica Martínez, a través da poesía. Estas historias amosan un sentimento de perda de identidade, de abandono da orixe, de desterro, que conduce a unha nostalxia e unha busca dun espazo que se configura, no imaxinario destas mulleres, como un “paraíso perdido” (2014: 116).

As causas e os acontecementos que motivaron os movementos migratorios das mulleres son analizados por Manuela Palacios en “Cuestión de enfoque: fotografía, muller e viaxe”, a raíz dos comentarios de nove escritores galegos, que pertencen a distintas xeracións e cultivan distintos xéneros, sobre fotografías de viaxeiras que lle son próximas. Neste capítulo, que inclúe os rexistros gráficos da experiencia das mulleres así como tamén as reflexións persoais que suscitan, danse a man ficción e historia, obxectividade e subxectividade, pasado e presente, palabra e imaxe. María Xesús Nogueira trata o motivo da viaxe na produción literaria de escritoras galegas contemporáneas. Inclúe os testemuños persoais de diversas autoras sobre a súa experiencia viaxeira, coméntaos e reflexiona sobre eles, centrándose especialmente nos motivos dos desprazamentos.

O derradeiro capítulo, a cargo de Ana Acuña, indaga na alofonía, isto é, a literatura escrita nunha lingua minorizada como o galego. Transmite a conversa con dúas escritoras alófonas – que teñen distintas vivencias da mobilidade e da alofonía, pois proceden de lugares e sistemas lingüísticos diferentes, acerca de cuestións como a concepción da literatura como viaxe e como salvadora da memoria, a experiencia da desterritorialización e as reflexións sobre a apropiación dunha lingua nova.

O presente volume constitúe unha viaxe a través da experiencia e da voz restituída de todas estas mulleres, vertidas en confesións, textos literarios e documentos persoais de diversa índole que xiran ao redor da mobilidade (exilio, desterro, emigración,...) por unha ampla xeografía física e emocional. Os sete capítulos que conforman o libro, de autoría exclusivamente feminina, permiten reflexionar sobre a memoria e o olvido –moitas veces imposto–, sobre a maneira en que estas vivencias son contadas ou narradas e sobre as metáforas que estruturan os relatos, entre outras moitas cuestións que, sen ningunha dúbida, suscitará interese naqueles que se acheguen á súa lectura.

Alba DIZ VILLANUEVA

LÓPEZ CASANOVA, Arcadio (2014): *As voces da máscara* (2006-2014). Santiago de Compostela: Centro Pen-Galicia, 79 pp.

O saber teórico ó servizo do talento poético

En decembro do ano 1988 (número 14 de *Dorna*) xa me refería a Arcadio López Casanova, nun artigo titulado “Sobre Corpo sen luz”, como extraordinario teórico da literatura, moi especialmente na condición de extraordinario coñecedor das reviravoltas da expresión poética, circunstancia na que eu procuraba explicación para aquela perfección formal que me impresionaba, para definir aquel poema como un exercicio de perfecto control do mitigado apaixonamento lírico. Se mal non me lembro concluía, naquela afervorada valoración deste soneto do poemario *Liturxia do corpo*, que se trataba do resultado do traballo dun teórico teimudo con excelente coñecemento dos recursos, dun traballador do verso con querencia artesanal, cunha “sensibilidade de laz e lume sobre aceiro envolto en lúas”.

As voces da máscara

Agora, cando pretendo dialogar co libro *As voces da máscara* (Centro Pen-Galicia, 2014), atópome coa mesma teimosisa na perfección formal, co esixente rigor de que nada na composición da obra careza de pertinencia, de oportuno significado, por moito que calquera